

Sygn. akt I UK 341/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 czerwca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania W. I.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Ł.
o umorzenie należności funduszu alimentacyjnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 22 czerwca 2015 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 11 marca 2014 r.,

**oddala skargę kasacyjną i przyznaje adw. P. K. kwotę 120 (sto
dwadzieścia) zł tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy
prawnej, powiększoną o podatek VAT, od Skarbu Państwa - Sądu
Apelacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia
11 marca 2014 r. oddalił apelację wnioskodawcy W. I. od wyroku Sądu

Okręgowego w Ł. Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 26 marca 2013 r. oddalającego odwołanie wnioskodawcy od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ł. z dnia 14 listopada 2012 r., odmawiającej mu umorzenia niespłaconych należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego za okres do marca 2000 r. do kwietnia 2004 r. w kwocie 23.976 zł oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawca, urodzony dnia 30 sierpnia 1958 r., z zawodu mechanik maszyn i urządzeń rolniczych, pracował w różnych zawodach do 2006 r. tj. „do czasu zachorowania”. Wnioskodawca jest rozwiedziony, nie posiada własnego mieszkania. Mieszka u znajomej, ale prowadzi oddzielne gospodarstwo domowe. Jego jedynym źródłem utrzymania jest zasiłek z miejskiego ośrodka pomocy społecznej w kwocie 529 zł miesięcznie. Legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności wydanym na stałe. Cierpi na schorzenia wzroku, przemijającą niewydolność naczyń mózgowych na tle przebytego wcześniej udaru mózgu, które wymagają systematycznego leczenia farmakologicznego. Na zakup leków wydaje kwotę 200 zł miesięcznie. Poza należnościami wymienionymi w zaskarżonej decyzji, wnioskodawca ma jeszcze obowiązek zrealizowania należności alimentacyjnych na rzecz innych wierzycieli w kwocie ponad 29.000 zł oraz „kwotę 8.694 zł na rzecz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej”. Egzekucja alimentów na rzecz funduszu jest bezskuteczna.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy w pełni podzielając ustalenia faktyczne i stanowisko Sądu pierwszej instancji, z który uznał, że w przypadku wnioskodawcy nie zachodzą „szczególnie uzasadnione przypadki związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną”, o których mowa w art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 z zm.), które mogłyby uzasadniać umorzenie mu niespłaconych należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego. Instytucja ta stanowi „nadzwyczajne zwolnienie zobowiązanego z długu alimentacyjnego, co następuje kosztem uszczuplenia środków funduszu ubezpieczeń społecznych”, dlatego wykładnia pojęcia „szczególnie uzasadnione przypadki związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną” powinna być ścisła, a nie rozszerzająca, zwłaszcza że chodzi o „najdalej idącą spośród ulg przewidzianych w tym przepisie, czyli

umorzenie tychże należności”. Tymczasem „szczególnie uzasadnione okoliczności, to te które mają charakter wyjątkowy, losowy i ze względów zdrowotnych lub rodzinnych tak obciążają budżet zobowiązanego, że nie pozwalają na uregulowanie należności”. Przy dokonywaniu takiej oceny uwzględnia się wiek wnioskodawcy, stan rodzinny, kwalifikacje zawodowe oraz rokowania zdrowotne, które nie mogą pozostawiać wątpliwości, że nie będzie on również w przyszłości spłacać przedmiotowych zaległości. „Są to więc sytuacje wyjątkowe, nietypowe, czy nawet bardzo nietypowe dotyczące zobowiązanego do alimentacji, powstałe w wyniku wypadku losowego, niezależnego od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja uległa takiemu pogorszeniu, że nie jest on w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji”. Tymczasem wnioskodawca ma 55 lat, co „nie tylko umożliwia, ale wręcz uzasadnia wykonywanie pracy. Zatem sam wiek skarżącego, nawet gdy z tej przyczyny skarżący należy do grupy zawodowej zagrożonej największym bezrobociem, nie uzasadnia definitywnej utraty możliwości zarobkowania i tym samym możliwości spłaty zadłużenia. Czasowe ograniczenia możliwości podjęcia zatrudnienia mogą co najwyżej uzasadniać podjęcie kroków zmierzających do uzyskania odroczenia terminu płatności zobowiązania ewentualnie rozłożenia zobowiązania na raty”. Z zeznań wnioskodawcy „wynika możliwość wykonywania prac nie tylko przy maszynach ale także prac administracyjnych. Zatem możliwości podjęcia zatrudnienia są w tym przypadku szerokie nawet mając na uwadze predyspozycje do jej wykonywania przez odwołującego z uwagi na ograniczenia zdrowotne”. Sąd Apelacyjny miał też na uwadze, że stan niepełnosprawności, o którym mowa w art. 1 i 3 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm.) nie jest tożsamy z pojęciem „niezdolności do pracy” z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Oznacza to, że zaliczenie wnioskodawcy do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności nie stanowi przeszkody od uznania za zdolnego do wykonywania pracy.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił naruszenie art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych przez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że

szczególnie uzasadniony przypadek związany z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów nie występuje w sytuacji, w której skarżący: 1/ od 2006 r. pozostaje „w utrzymującym się złym stanie zdrowia spowodowanym niewydolnością naczyń mózgowych i schorzeniami narządu wzroku”, 2/ znajduje się na skraju ubóstwa, utrzymując się z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz nie posiada stałego miejsca zameldowania, korzysta z tymczasowego miejsca noclegowego i pomocy osoby trzeciej, 3/ jest osobą samotną, która nie może liczyć na pomoc rodziny, 4/ legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności o charakterze trwałym.

Za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania przemawia wystąpienie w sprawie istotnych zagadnień prawnych, sprowadzających się do pytań: 1/ „czy legitymowanie się przez odwołującego orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności wydanym na stałe mieści się w pojęciu „szczególnie uzasadnionego przypadku związanego z sytuacją zdrowotną” osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów?” 2/ „czy zły stan zdrowia odwołującego, polegający na zakrzepie siatkówki, virectomia oka prawego, niewydolności naczyń mózgowych, który od 2006 roku nie uległ poprawie stanowi ‘szczególnie uzasadniony przypadek związany z sytuacją zdrowotną’ osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów?”, 3/ „czy pozostawanie w skrajnym ubóstwie, brak stałego miejsca zameldowania i konieczność korzystania z pomocy społecznej MOPS w K. w formie tymczasowego miejsca noclegowego w Domu Noclegowym w K. oraz pobierania zasiłku, korzystania z pomocy osoby trzeciej, z wyłączeniem członków rodziny może stanowić „szczególnie uzasadniony przypadek związany z sytuacją rodzinną” osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów?”.

Zdaniem skarżącego, prawidłowa wykładnia art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, stosownie do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2008 r., II UK 359/07 (OSNP 2010 nr 1-2, poz. 18), powinna prowadzić do wniosku, że ciężka sytuacja zdrowotna i materialna skarżącego, w jakiej znajduje się nieprzerwanie od 2006 r. ma charakter trwały i nie stwarza perspektyw podjęcia zatrudnienia ani zmiany tej sytuacji w taki sposób, który pozwoliłby mu na spłatę

długu alimentacyjnego. Skarżący cierpi bowiem na schorzenia narządu wzroku, które uniemożliwiają mu podjęcie pracy, np. w administracji, która wcześniej wykonywał, leczy się na niewydolność naczyń mózgowych, legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności wydanym na stałe, znajduje się na skraju ubóstwa, utrzymuje się z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, nie ma stałego miejsca zameldowania, a po rozwodzie stał się *de facto* bezdomny (od 1 lutego 2008 r. do 31 marca 2011 r. mieszkał w Domu Noclegowym), jest osobą samotną, nie mającą żadnego wsparcia osób najbliższych – co świadczy ewidentnie o wystąpieniu szczególnie uzasadnionego przypadku związanego nie tylko z sytuacją zdrowotną, ale i rodzinną. Skarżący znalazł się w tej sytuacji z przyczyn od niego niezależnych, bowiem utrata możliwości zarobkowania i ustabilizowania swojej sytuacji życiowej zostały przerwane przez chorobę. Również brak ofert pracy w miejscu zamieszkania skarżącego czy najwyższy współczynnik bezrobocia w jego grupie wiekowej są niewątpliwie okolicznościami niezależnymi od jego woli.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie jego wniosku i umorzenie zadłużenia wobec funduszu alimentacyjnego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, a także o przyznanie na rzecz pełnomocnika skarżącego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawcy z urzędu, które nie zostały zapłacone w całości ani w części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawierała usprawiedliwionych podstaw już dlatego, że została oparta wyłącznie na zarzucie naruszenia przepisu prawa materialnego - art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych. Tymczasem przy braku adekwatnych proceduralnych zarzutów kasacyjnych Sąd Najwyższy był związany miarodajnymi ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c.), z których wynikało, że pomimo legitymowania się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności skarżący nie jest niezdolny do pracy

dla celów rentowych, co zostało ustalone „w toku postępowania sądowego”, w którym powoływał się on na orzeczenie o takim stopniu niepełnosprawności wydane przez zespół orzekania o niepełnosprawności. W konsekwencji zaliczenie skarżącego do wymienionego stopnia niepełnosprawności nie wykluczało ustalenia jego zdolności do pracy w odrębnym postępowaniu rentowym, w którym nie zawsze znajduje potwierdzenie stan niezdolności do pracy dla celów nabycia uprawnień rentowych wynikający z orzeczenia o określonym stopniu niepełnosprawności zdrowotnej wydane przez zespół orzekania o niepełnosprawności. To wiążące Sąd Najwyższy ustalenie faktyczne o braku niezdolności do pracy skarżącego oznaczało, że nie utracił on „bezpowrotnie” perspektyw na poprawę statusu materialnego, co nie przekreślał rokowań i potencjalnych możliwości choćby częściowych spłat w przyszłości jego zadłużenia względem zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego.

W postępowaniu kasacyjnym nie jest dopuszczalne powoływanie nowych faktów i dowodów na miarodajnie ustalone okoliczności sprawy stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 *in principio* k.p.c.), przeto poza weryfikacją kasacyjną pozostawało ustosunkowanie się do twierdzeń skarżącego o „złym stanie zdrowia”, o jego skrajnym ubóstwie, braku stałego miejsca zamieszkania, korzystaniu z miejsca noclegowego i pobieraniu zasiłku z pomocy społecznej, czy korzystaniu z pomocy „osoby trzeciej”, przy „braku wsparcia jakiegokolwiek członka rodziny”, zwłaszcza że takiej pomocy ze środków funduszu alimentacyjnego wymagały najbliższe skarżącemu osoby alimentowane.

W ujawnionych okolicznościach sprawy oraz przy równoczesnym braku jakichkolwiek proceduralnych zarzutów kasacyjnych Sądy *meriti* miały podstawy do przyjęcia, że sytuacja skarżącego, który według miarodajnych i niezaskarżonych ustaleń nie utracił „bezpowrotnie” zdolności do pracy ani do zarobkowania, nie pozwala na umorzenie należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego na zasadzie szczególnie uzasadnionego przypadku, o którym mowa w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych.

W rozpoznanej sprawie nie było potrzeby ani możliwości rozstrzygnięcia sformułowanych przez skarżącego „zagadnień prawnych”, które zostały oderwane lub nie przystawały do miarodajnych, bo niezaskarżonych - wobec braku

jakichkolwiek proceduralnych zarzutów kasacyjnych - ustaleń faktycznych zaskarżonego wyroku. Oznaczało to w szczególności, że legitymowanie się przez skarżącego orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności nie odpowiada ani nie zawsze wyczerpuje pojęcie szczególnie uzasadnionego przypadku w rozumieniu art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, jeżeli taki stopień niepełnosprawności nie prowadził do sądownie potwierdzonej obiektywnej i definitywnej utraty perspektyw możliwości zarobkowania i spłaty zadłużenia alimentacyjnego. Równocześnie, samo przeciwne subiektywne przekonanie skarżącego o braku zdolności do pracy oraz możliwości i realnych perspektyw uzyskania środków materialnych na spłatę własnego zadłużenia alimentacyjnego, które nie uzyskało potwierdzenia w zaskarżonym postępowaniu sądowym, wyklucza umorzenie długu alimentacyjnego na podstawie nieuzasadnionego zarzutu naruszenia art. 68 ust. 1 ww ustawy. Z braku adekwatnych kasacyjnych zarzutów proceduralnych Sąd Najwyższy był pozbawiony kasacyjnej możliwości zweryfikowania zarzutów, że wymienione w skardze kasacyjnej stany chorobowe oraz trudna sytuacja materialno-bytowa skarżącego zasługiwały na ponowny osąd przez Sąd drugiej obu instancji, jeżeli obydwa Sądy *meriti* w ustalonych okolicznościach sprawy zgodnie wykluczyły możliwość i legalność umorzenia skarżącemu zadłużenia alimentacyjnego względem zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy oddalił niemającą usprawiedliwionych podstaw skargę kasacyjną w zgodzie z art. 398¹⁴ k.p.c., przyznając ustanowionej dla skarżącego pełnomocnik z urzędu koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej w postępowaniu kasacyjnym na podstawie § 12 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. o w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 461 ze zm.).